

Határozatok Tára

PAOLO MENGOZZI
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2016. július 13.¹

C-154/15., C-307/15. és C-308/15. sz. egyesített ügyek

Francisco Gutiérrez Naranjo
kontra
Cajasur Banco S.A.U. (C-154/15),
és
Ana María Palacios Martínez
kontra
Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (C-307/15),
és
Banco Popular Español SA
kontra
Emilio Irlés López
Teresa Torres Andreu (C-308/15)

(a Juzgado de lo Mercantil n° 1 de Granada [granadai 1. számú kereskedelmi bíróság, Spanyolország] [C-154/15. sz. ügy] és az Audiencia Provincial de Alicante [alicantei tartományi bíróság, Spanyolország] [C-307/15. és C-308/15. sz. ügy] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelmek)

„Előzetes döntéshozatal — A fogyasztókkal kötött szerződések — Tisztességtelen feltételek — A nemzeti bíróság hatásköre — A semmisség megállapítása — Joghatások — A tisztességtelennek minősített feltétel alapján kapott összegek visszafizetésére irányuló kötelezettség — A visszaható hatály tilalma — A 93/13/EGK irányelv 6. cikkének (1) bekezdésével való összhang”

Tartalomjegyzék

I – Jogi háttér	3
A – A 93/13 irányelv	3
B – A spanyol jog	5
1. Normatív rendelkezések	5
2. A Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) ítélkezési gyakorlata	5

¹ — Eredeti nyelv: francia.

a) A 2013. május 9-i ítélet	5
b) A 2015. március 25-i ítélet és a 2015. április 29-i ítélet	6
II – A tényállás, az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések	7
A – A C-154/15. sz. ügy	7
B – A C-307/15. sz. ügy és a C-308/15. sz. ügy	8
1. A C-307/15. sz. ügy	8
2. A C-308/15. sz. ügy	8
3. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések a C-307/15. sz. ügyben és a C-308/15. sz. ügyben	9
III – A Bíróság előtti eljárás	10
A – A C-307/15. sz. ügy és a C-308/15. sz. ügy gyorsított eljárásban való elbírálása iránti kérelemről	10
B – Az írásbeli és a szóbeli szakasz lefolytatásáról	11
IV – Jogi elemzés	11
A – A C-154/15. sz. ügyben előzetes döntéshozatalra előterjesztett, együttesen vizsgált kérdésekről, valamint a C-307/15. sz. ügyben és a C-308/15. sz. ügyben előterjesztett első kérdésről	11
1. A Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) ítélkezési gyakorlata által a fogyasztók számára biztosított védelem szintje a 93/13 irányelvben nyújtott védelem szintjéhez képest	12
2. A 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése alapján a tagállamokat terhelő kötelezettség hatályáról	15
a) A kevésbé világos szó szerinti értelmezés	16
b) Visszatérés az ítélkezési gyakorlathoz	16
c) A jelen ügyre történő alkalmazás	18
B – Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett többi kérdésről	21
V – Végkövetkeztetések	22

1. A spanyol bíróságok jelentős mértékben hozzájárultak a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelvre² vonatkozó ítélkezési gyakorlat fejlődéséhez azzal, hogy számos alkalommal terjesztettek kérdéseket a Bíróság elé előzetes döntéshozatal céljából, amelyekkel ezen irányelv értelmezését kérték tőle. Ez alkalommal a fogyasztókkal kötött kölcsönszerződésekbe foglalt „küszöbkihátélésekkel” kapcsolatos

2 – HL L 95., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288. o.

jogvita foglalkoztatja a spanyol bíróságokat és ehhez kapcsolódóan a Bíróságot.³ E kikötések értelmében a változó kamatozású jelzálogkölcönt nyújtó bank egy alsó korlátot alkalmaz a kamatváltozásra, oly módon, hogy a fogyasztónak még abban az esetben is, ha az alkalmazandó kamatláb egy bizonyos szintnél (vagy „küszöbnél”) alacsonyabb, továbbra is e küszöbnek megfelelő minimális kamatot kell fizetnie.

2. A jelen ügyek egy olyan elvi kérdést vetnek fel, amely nem önmagában a „küszöbkikötésekre” vonatkozik, hanem azokra a joghatásokra, amelyekkel az ilyen kikötések tisztességtelen jellegének megállapítása jár. E kérdés felmerülésének összefüggései azért sajátosak, mert azokban egy sor, a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) által hozott olyan ítélet szerepel, amelyekkel ez utóbbi bíróság úgy ítélte meg, hogy a fogyasztók részére a „küszöbkikötések” alapján a pénzüintézetek részére kifizetett összegek közül csak azokat lehet visszakövetelni, amelyeket az említett kikötéseket tisztességtelen jellegükre tekintettel először semmissé nyilvánító ítélete meghozatalának időpontja, vagyis 2013. május 9. után fizettek meg.

I – Jogi háttér

A – A 93/13 irányelv

3. A 93/13 irányelv negyedik preambulumbekzdéséből az következik, hogy „a tagállamok feladata annak biztosítása, hogy a fogyasztókkal kötött szerződések ne tartalmazzanak tisztességtelen feltételeket”.

4. A 93/13 irányelv tizenkettedik preambulumbekzdése kimondja, hogy „a tagállamok nemzeti jogszabályainak jelenlegi állapotában csak egy részleges harmonizáció tervezhető; [...] mivel a tagállamok számára meg kell hagyni azt a lehetőséget, hogy a Szerződés rendelkezéseinek tiszteletben tartásával saját nemzeti jogszabályaikban az ebben az irányelvben előírtaknál szigorúbb rendelkezésekkel biztosítsanak magasabb szintű védelmet a fogyasztóknak”.

5. A 93/13 irányelv tizenhatodik preambulumbekzdésében az uniós jogalkotó pontosította, hogy „a szerződési feltételek tisztességtelen jellegének a rögzített általános ismérvek alapján történő megítélését, [...] ki kell egészíteni a különféle érintett érdekeltségek átfogó kiértékelését biztosító eszközökkel; mivel ez a jóhiszeműség követelményét valósítja meg; mivel a jóhiszeműség megítélésében különös figyelmet fordítanak a szerződő felek alkupozíciójának erősségére [...]; [...] a jóhiszeműséggel kapcsolatosan támasztott elvárást az eladó vagy a szolgáltató kielégíti, ha a másik félle szemben, akinek törvényes érdekeit szem előtt kell tartania, méltányosan és tisztességesen jár el”.

6. A 93/13 irányelv tizenharmadik preambulumbekzdése megerősíti, hogy „az áruk és szolgáltatások természetének befolyásolnia kell a szerződési feltételek tisztességtelen jellegének megítélését”.

7. A 93/13 irányelv huszadik preambulumbekzdése megerősíti, hogy „a szerződéseket egyszerű, érthető nyelven kell megfogalmazni; [...] a fogyasztó számára lehetőséget [helyesen: számára ténylegesen lehetőséget] kell biztosítani, hogy megismerhesse az összes feltételt; és [...] kétség esetén a fogyasztó számára legkedvezőbb értelmezést kell irányadónak elfogadni”.

3 — Amint azt az ebben a témában előterjesztett azon előzetes döntéshozatal iránti kérelmek sora tanúsítja, amelyekkel legutóbb a Bírósághoz fordultak, lásd: 2016. április 14-i Sales Sinués és Drame Ba ítélet (C-381/14 és C-385/14, EU:C:2016:252); valamint a C-349/15., C-381/15., C-431/15., C-525/15., C-554/14., C-1/16. és C-34/16. sz. folyamatban lévő ügyek.

8. A 93/13 irányelv huszonegyedik preambulumbekzdése előírja, hogy „a tagállamok kötelesek gondoskodni arról, hogy ne alkalmazzanak tisztességtelen feltételeket az eladó vagy a szolgáltató fogyasztóval kötött szerződéseiben, de ha a szerződés mégis tartalmaz ilyen feltételeket, akkor azok ne legyenek kötelező érvényűek a fogyasztóra nézve, és ha a szerződés a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető, a szerződés változatlan feltételekkel továbbra is kötelezi a feleket”.

9. A 93/13 irányelv huszonnegyedik preambulumbekzdése kimondja, hogy „a [...] bíróság[ok]nak [...] megfelelő és hatékony eszközökkel kell rendelkezniük ahhoz, hogy megszüntessék a fogyasztókkal kötött szerződésekben a tisztességtelen feltételek alkalmazását”.

10. A 93/13 irányelv 3. cikkének (1) és (2) bekezdése szerint:

„(1) Egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel abban az esetben tekintendő tisztességtelen feltételnek, ha a jóhiszeműség követelményével ellentétben a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget idéz elő a fogyasztó kárára.

(2) Egy szerződési feltétel minden olyan esetben egyedileg meg nem tárgyalt feltételnek tekintendő, ha azt már előzetesen megfogalmazták, és ezért a fogyasztó nem tudta annak tartalmát befolyásolni, különösen az előzetesen kidolgozott szabványszerződések esetében.”

11. A 93/13 irányelv 4. cikke a következőképpen rendelkezik:

„(1) A 7. cikk sérelme nélkül, egy szerződési feltétel tisztességtelen jellegét azon áruk vagy szolgáltatások természetének a figyelembevételével kell megítélni, amelyekre vonatkozóan a szerződést kötötték, és hivatkozással a szerződés megkötésének időpontjában az akkor fennálló összes körülményre, amely a szerződés megkötését kísérte, valamint a szerződés minden egyéb feltételére, vagy egy olyan másik szerződés feltételeire, amelytől e szerződés függ. [Helyesen: Valamely szerződési feltétel tisztességtelen voltát – a 7. cikk sérelme nélkül – a szerződéskötés időpontjában, a szerződés tárgyát képező áru vagy szolgáltatás természetének, a szerződéskötés valamennyi körülményének, továbbá e szerződés vagy más olyan szerződés összes többi feltételének figyelembevételével kell megítélni, amelytől e szerződés függ.]

(2) A feltételek tisztességtelen jellegének megítélése nem vonatkozik sem a szerződés elsődleges tárgyának a meghatározására, sem pedig az ár vagy díjazás megfelelésére az ellenértékként szállított áruval vagy nyújtott szolgáltatással, amennyiben ezek a feltételek világosak és érthetőek. [Helyesen: A feltételek tisztességtelen jellegének megítélése nem vonatkozik sem a szerződés elsődleges tárgyának a meghatározására, sem pedig az árnak vagy díjazásnak az ellenértékként szállított árunak vagy nyújtott szolgáltatásnak való megfelelésére, amennyiben ezek a feltételek világosak és érthetőek.]”

12. A 93/13 irányelv 5. cikke megerősíti, hogy „[o]lyan szerződések esetében, amelyekben a fogyasztónak ajánlott valamennyi feltétel vagy a feltételek némelyike írásban szerepel, ezeknek a feltételeknek világosnak [helyesen: feltételeknek mindig világosnak] és érthetőnek kell lenniük. Ha egy feltétel értelme kétséges, akkor a fogyasztó számára legkedvezőbb értelmezés az irányadó.”

13. A 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése szerint „[a] tagállamok előírják, hogy fogyasztókkal kötött szerződésekben az eladó vagy szolgáltató által alkalmazott tisztességtelen feltételek a saját nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és ha a szerződés a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető, a szerződés változatlan feltételekkel továbbra is köti a feleket”.

14. A 93/13 irányelv 7. cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy „[a] tagállamok a fogyasztók és a szakmai versenytársak érdekében gondoskodnak arról, hogy megfelelő és hatékony eszközök álljanak rendelkezésre ahhoz, hogy megszüntessék az eladók vagy szolgáltatók fogyasztókkal kötött szerződéseiben a tisztességtelen feltételek alkalmazását”.

15. A 93/13 irányelv 8. cikke előírja, hogy „[a] tagállamok az ezen irányelv által szabályozott területen elfogadhatnak vagy hatályban tarthatnak a Szerződéssel összhangban lévő szigorúbb rendelkezéseket annak érdekében, hogy a fogyasztóknak magasabb szintű védelmet biztosítsanak”.

B – A spanyol jog

1. Normatív rendelkezések

16. A polgári törvénykönyvnek a semmisség megállapításának következményeit meghatározó 1303. cikke szerint, „[h]a megállapítják egy kötelezettség semmisségét, a szerződő felek kötelesek egymásnak kölcsönösen visszaadni a szerződés tárgyát képező dolgokat azok hasznaival, illetve az árat a kamatokkal együtt”.

17. A Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (a fogyasztók és felhasználók védelméről szóló általános törvény és egyéb kapcsolódó törvények, a továbbiakban: LGDCU)⁴ 83. cikkének megfelelően „[a] tisztességtelen szerződéses feltételek semmiek, és azokat úgy kell tekinteni, mint amelyek nem képezték a szerződés részét. E célból a bíróság – a felek meghallgatását követően – megállapítja a szerződés tisztességtelen feltételeinek semmisségét, a szerződés azonban változatlan feltételekkel továbbra is köti a feleket, ha a szerződés a tisztességtelen feltételek nélkül is fennmaradhat”.

2. A Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) ítélkezési gyakorlata

a) A 2013. május 9-i ítélet

18. 2013. május 9-i ítéletében⁵ a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) egy fogyasztói egyesület három bankkal szemben benyújtott keresete alapján foglalkozott a „küszöbkikötések” tisztességtelen jellegével.

19. A Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) megállapította, hogy mivel a „küszöbkikötések” az ártól vagy az ellenszolgáltatástól elválaszthatatlanok, azok a szerződés elsődleges tárgyához tartoznak, ennél fogva főszabály szerint nem lehetséges tartalmuk tisztességtelen jellegét vizsgálni. Mindazonáltal, mivel a Bíróság a fogyasztó magasabb szintű védelmének biztosítása érdekében lehetővé tette a szerződés elsődleges tárgyát meghatározó feltételek bírói felülvizsgálatát, a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) úgy ítélte meg, hogy elvégezheti a „küszöbkikötések” esetlegesen tisztességtelen jellegének elemzését, előadva, hogy a 2010. június 3-i Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ítélet⁶ feljogosítja őt arra, hogy olyan felülvizsgálatot végezzen, amely nem korlátozódik pusztán annak ellenőrzésére, hogy a feltételeket egyértelműen fogalmazták-e meg. A Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) elismerte, hogy a 93/13 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének szövege kizárólag a szerződés elsődleges tárgyát meghatározó feltételek átláthatóságának formális vizsgálatára vonatkozik. Mindazonáltal annak megfelelően, ahogyan a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) a Bíróság 2010. június 3-i Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ítéletét értelmezte,⁷ úgy ítélte meg, hogy a spanyol bíróságok az átláthatóság ezen első szűrőjén kívül az LGDCU 80. cikkének (1) bekezdése alapján egy második, a 93/13 irányelvben előírtól többet követelő vizsgálatnak is alávetethetik ezeket a

4 — Amelynek egységes szerkezetbe foglalt változatát a Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (a fogyasztók és felhasználók védelméről szóló általános törvény és egyéb kapcsolódó törvények elfogadásáról szóló, 2007. november 26-i 1/2007. sz. királyi törvényerejű rendelet (a BOE 2007. november 30-i 287. száma) hagyta jóvá.

5 — 241/12. sz. ítélet (ES:TS:2013:1916).

6 — (C-484/08, EU:C:2010:309).

7 — (C-484/08, EU:C:2010:309).

feltételeket.⁸ A Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) szerint ez a rendelkezés az átláthatóság egy második szűrőjét tartalmazza, amely annak vizsgálatából áll, hogy a fogyasztó ismerte-e vagy könnyen megismerhette-e azt a gazdasági és jogi terhet, amellyel a szerződés rá nézve jár. Bár a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) úgy ítélte meg, hogy a „küszöbkikötések” jogszerűek annyiban, amennyiben megfeleltek az átláthatóság jogi követelményeinek és az átláthatóság első vizsgálatának, a második vizsgálatot illetően másként határozott.⁹ Következésképpen a „küszöbkikötéseket” „tiszteességtelennek” minősítette, megállapította semmisségüket, fenntartva mindazonáltal az e feltételeket tartalmazó szerződések érvényességét, és az előtte folyamatban lévő eljárásban félként részt vevő három bankot arra kötelezte, hogy a meglévő szerződésekben függessze fel az említett feltételek alkalmazását, valamint fejezze be azok használatát.

20. Mivel úgy vélte, hogy *ex novo* alkalmazza a vitatott feltételek átláthatóságának szigorúbb vizsgálatát, a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) az ügyész kérésére korlátozta ítéletének időbeli hatályát. Következésképpen úgy ítélte meg, hogy a visszaható hatály a jogbiztonság, a méltányosság és a jogalap nélküli gazdagodás elveinek alkalmazásával korlátozható, és ellenőrizte azon két feltételnek, vagyis az érdekeltek jóhiszeműségének és a súlyos gazdasági zavarok kockázatának a fennállását, amelyeket a Bíróság követel meg, amikor saját ítéletei időbeli hatályának korlátozására kéri.¹⁰ Ezen elemzés következtében¹¹ a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) úgy határozott, hogy a semmisség megállapítása nem érinti sem azokat az ügyeket, amelyekről jogerős bírósági határozattal már véglegesen döntöttek, sem pedig azokat a kifizetéseket, amelyeket az ítélet 2013. május 9-i kihirdetése előtt teljesítettek.

b) A 2015. március 25-i ítélet és a 2015. április 29-i ítélet

21. 2015. március 25-én és 2015. április 29-én,¹² amikor a 2013. május 9-i ítélet alapjául szolgáló kollektív eljárásban alperesként részt vevő egyik hitelintézettel szemben benyújtott két egyéni kereset tárgyában döntött, a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) úgy ítélte meg, hogy a ténybeli körülmények azonosak voltak a 2013. május 9-i határozata alapjául szolgáló ténybeli körülményekkel. Megerősítette tehát a „küszöbkikötések” tiszteességtelen jellegét. Ezenkívül úgy vélte, hogy ugyanazok a jogbiztonságra, a jóhiszeműségekre és a súlyos gazdasági zavarok kockázatára vonatkozó megfontolások itt is érvényesek. Ilyen körülmények között korlátozta a 2015. március 25-i és 2015. április 29-i ítélet időbeli hatályát azzal, hogy a „küszöbkikötések” alkalmazásával befizetett összegek visszafizetését azokra az összegekre szűkítette, amelyeket az ítélet 2013. május 9-i kihirdetését követően fizettek be, amely időponttól kezdődően az érdekeltek jóhiszeműsége már nem állt fenn.

8 — Amely pontosítja azokat a jellemzőket, amelyekkel egy feltételnek rendelkeznie kell ahhoz, hogy átláthatónak minősüljön.

9 — Az ügy irataiból kitűnik, hogy ez a második vizsgálat a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) részéről új követelményként jelenik meg. Ez utóbbi úgy vélte, hogy ahhoz, hogy a „küszöbkikötések” megfeleljenek e szigorúbb vizsgálatnak, az lett volna szükséges, hogy a fogyasztó a szerződés megkötésének időpontjában tudomással bírjon a kamatlábak észszerűen előrelátható alakulásához kapcsolódó különböző lehetséges forgatókönyvekről, vagy az ugyanezen intézmény által ajánlott egyéb kölcsönkonstrukciókhoz kapcsolódó költségekre vonatkozó információkról. Az elemzésben később visszatérek a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) álláspontjának állítólagosan újító jellegére.

10 — A két feltétellel kapcsolatban a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) a 2013. március 21-i RWE Vertrieb ítéletre (C-92/11, EU:C:2013:180) utal.

11 — A Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) úgy vélte, hogy i. a „küszöbkikötések” jogszerűek, ii. a különböző érdekekből történő szerződésbe foglalásuk objektív okokból történik, iii. nem szokatlan vagy rendkívüli kikötésekről van szó, iv. alkalmazásuk hosszú időn keresztül elfogadott volt a piacon, v. tiszteességtelen jellegüket nem a kikötések joghatásában rejlő jogellenességük, hanem az átláthatóságuk hiánya miatt állapítja meg, vi. az átláthatóság hiánya az elegendő információ hiányából ered, vii. a nemzeti szabályozást tiszteletben tartották, viii. az alsó határ megállapításának célja a jelzálogkölcsönökből eredő aktívákból származó minimális hozam fenntartása, és a kikötéseket úgy határozták meg, hogy azok ne idézzenek elő jelentős változást az eredetileg fizetendő részletekben, viii. a hitelező engedményezését a törvény lehetővé teszi, ennél fogva az elégedetlen fogyasztó könnyen hitelintézetet válthat, ix. tudvalévő, hogy a szerződés megkötésének időpontjára visszaható hatályú *in integrum restitutio* súlyos gazdasági zavarokat okozott volna.

12 — Sorrendben a 139/2015. sz. ítélet (ECLI:ES:TS:2015:1280) és a 222/2015. sz. ítélet (ECLI:ES:TS:2015:2207).

II – A tényállás, az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

A – A C-154/15. sz. ügy

22. Francisco Gutiérrez Naranjo „küszöbkikötést” tartalmazó jelzálogkölcön-szerződést kötött a Cajasur Banco S.A.U. bankkal. F. Gutiérrez Naranjo keresetet indított a Juzgado de lo Mercantil n° 1 de Granada előtt (granadai 1. számú kereskedelmi bíróság, Spanyolország), egyrészt a hivatkozott szerződési feltétel tisztességtelen jellege miatti megsemmisítése iránt, másrészt a kölcsönszerződés aláírása óta az állítólagosan tisztességtelen feltétel alapján kifizetett összegek visszafizetése iránt.

23. A Juzgado de lo Mercantil n° 1 de Granada (granadai 1. számú kereskedelmi bíróság) emlékeztet a spanyol Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) által 2013. május 9-én hozott ítélet tartalmára, és úgy véli, hogy a spanyol rendes bíróságoknak ezt az ítéletet eltérően kell alkalmazniuk többek között akkor, ha arra esetlegesen nem egy kollektív, hanem egy egyéni keresettel összefüggésben kerül sor. Ezenkívül, ha úgy kellene tekinteni, hogy lehetőség van arra, hogy a tisztességtelennek nyilvánított feltétel alapján kifizetett összegeknek az említett feltételt tartalmazó szerződés megkötésére visszaható hatályú visszafizetését ne rendeljék el, a Juzgado de lo Mercantil n° 1 de Granada (granadai 1. számú kereskedelmi bíróság) azt kérdezi, hogy mely időponttól kezdődően követelhető meg a szóban forgó visszafizetés. Azt is kérdezi, hogy a tisztességtelen jelleg miatti semmisség megállapításából eredő visszafizetési kötelezettség ilyen korlátozása összeegyeztethető-e a Bíróság ítélkezési gyakorlatával,¹³ jóllehet hajlik annak megállapítására, hogy a semmisség joghatásainak korlátozása nem összehasonlítható a nemzeti bíróság arra irányuló esetleges jogkörével, hogy a tisztességtelennek minősített feltételek tartalmát alakítsa.

24. Ennélfogva, mivel a Juzgado de lo Mercantil n° 1 de Granada (granadai 1. számú kereskedelmi bíróság) egy, az uniós jog értelmezéséhez kapcsolódó nehézséggel szembesült, az eljárás felfüggesztéséről határozott, és a Bíróság Hivatalához 2015. április 1-jén beérkezett határozatával a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé előzetes döntéshozatal céljából:

- „1) A 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében foglalt »nem jelentenek kötelezettséget« kifejezés értelmezése összeegyeztethető-e ezekben az esetekben azzal az értelmezéssel, amely szerint a szóban forgó kikötés semmisségének megállapítása mégis kifejti joghatását a semmisség megállapításáig, következésképpen azzal az értelmezéssel, miszerint, még ha a semmisség megállapításra is kerül, úgy kell tekinteni, hogy a kikötés hatályossága alatt kifejtett jogkövetkezmények nem érvénytelenek, illetve nem hatástalanok?
- 2) Az alkalmazás mellőzése, amely (a 93/13 irányelv 6. és 7. cikke első bekezdésének értelmében) egy meghatározott kikötésre vonatkozóan rendelhető el a fogyasztó által előterjesztett egyéni kereset keretében, összeegyeztethető-e a kikötés semmisségének megállapítása esetén e semmisség jogkövetkezményeinek korlátozásával? A bíróságok korlátozhatják-e a fogyasztó által kifizetett pénzeszegek visszatérítését – amelyre az eladó vagy szolgáltató köteles – egy utólagosan, a keletkezésétől fogva a tájékoztatás és/vagy az átláthatóság hiánya miatt semmisnek nyilvánított kikötés alapján?”

13 — Lásd többek között: 2012. június 14-i Banco Español de Crédito ítélet (C-618/10, EU:C:2012:349).

B – A C-307/15. sz. ügy és a C-308/15. sz. ügy

1. A C-307/15. sz. ügy

25. Ana María Palacios Martínez 2006. július 28-án „küszöbkikötést” tartalmazó jelzálogkölcsön-szerződést kötött a Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA bankkal (a továbbiakban: BBVA). 2014. március 6-án A. M. Palacios Martínez arra irányuló keresetet nyújtott be a BBVA-val szemben, hogy a hivatkozott feltétel tisztességtelen jellegére tekintettel állapítsák meg annak semmisségét. 2014. november 3-án a Juzgado de lo Mercantil n° 1 de Alicante (alicantei 1. számú kereskedelmi bíróság, Spanyolország) úgy ítélte meg, hogy a benyújtott kereset tárgytalanná vált,¹⁴ de ez nem érintette annak elrendelését, hogy a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) 2013. május 9-i ítéletében megállapítottaknak megfelelően A. M. Palacios Martínez részére vissza kell fizetni azokat az összegeket, amelyeket a BBVA az említett feltétel alapján 2013. május 9. óta kapott.

26. A. M. Palacios Martínez fellebbezést nyújtott be ezen ítélettel szemben az Audiencia Provincial de Alicante-hoz (alicantei tartományi bíróság, Spanyolország). Álláspontja szerint az első fokon megítélt visszafizetés feltételei sem a polgári törvénykönyv 1303. cikkével, sem a 93/13 irányelvben megjelenő azon elvvel nem állnak összhangban, amely szerint a tisztességtelen feltételek nem kötik a fogyasztókat. Mivel a szerződés Mivel az A. M. Palacios Martínezzel való megkötésének időpontjától a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) által hozott ítélet időpontjáig a BBVA-nak egy olyan feltétel alapján teljesítették a kifizetéseket, amelyet tisztességtelennek ítélték, és mivel az említett összegek visszafizetése csak a hivatkozott ítélet időpontjától követelhető, a tisztességtelen feltétel tehát részlegesen köti a fogyasztót, holott a 93/13 irányelv a fogyasztó teljes körű védelme érdekében a kötelező jelleg abszolút és feltétlen hiányát követeli meg. Még annak feltételezése mellett is, hogy a jóhiszeműség és a súlyos gazdasági zavarok kockázatának kritériuma releváns ahhoz, hogy a nemzeti bíróság előtt korlátozzák a tisztességtelennek ítélt feltétel alapján kifizetett összegek visszafizetésének hatásait, A. M. Palacios Martínez vitatja, hogy meg lehet állapítani a BBVA jóhiszeműségét. Ezenkívül semmilyen súlyos kockázatot nem okozna a BBVA számára, ha ez utóbbit kötelezni kellene azon összegek visszafizetésére, amelyeket A. M. Palacios Martínez fizetett ki neki a tisztességtelennek ítélt „küszöbkikötés” alapján. Ha gazdasági kockázat áll fenn, az inkább e fogyasztó háztartását veszélyezteti.

2. A C-308/15. sz. ügy

27. 2001. június 1-jén Emilio Irlés López és Teresa Torres Andreu „küszöbkikötést” tartalmazó jelzálogkölcsön-szerződést kötött a Banco Popular Español SA-val.¹⁵ 2007 májusában és júniusában a Banco Popular Español tőkeemelését hajtott végre; mindegyik emelés következtében a „küszöbkikötés” is módosult.

28. E. Irlés López és T. Torres Andreu a Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Alicante-hoz (alicantei 3. számú kereskedelmi bíróság, Spanyolország) fordultak annak érdekében, hogy a bíróság állapítsa meg a 2001. évi szerződésben és a későbbi módosító iratokban szereplő „küszöbkikötés” semmisségét. Álláspontjuk szerint a hivatkozott kikötést átláthatóságának hiánya miatt tisztességtelennek kell tekinteni. Ezenkívül E. Irlés López és T. Torres Andreu azt kéri, hogy tartozásukat a vitatott kikötés alkalmazása nélkül számolják újra, valamint hogy a bankot kötelezzék arra, hogy a szerződéskötés időpontjára visszaható hatállyal fizesse vissza nekik a különbözetet.

14 — A Juzgado de lo Mercantil n° 1 de Alicante (alicantei 1. számú kereskedelmi bíróság) úgy ítélte meg, hogy mivel a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) 2013. május 9-i ítéletében egy azonos feltétel semmisségét állapította meg, az előtte folyamatban lévő eljárásban vitatott feltétel semmisségének a megállapítása haszontalan lenne, tekintettel arra, hogy a BBVA az egyike annak a három pénzintézetnek, amelyek félként vettek részt a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) előtti eljárásban.

15 — A Banco Popular nem szerepelt a között a három hitelintézet között, amelyek részesei voltak a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) előtti, a 2013. május 9-i ítélet alapjául szolgáló eljárásnak.

29. 2014. november 10-én a Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Alicante (alicantei 3. számú kereskedelmi bíróság) megállapította a vitatott dokumentumokban szereplő „küszöbkötés” *ipso iure* semmisségét annak tisztességtelen jellegére tekintettel. E bíróság kötelezte továbbá a Banco Popular Españolt, hogy az említett feltétel alapján kifizetett összegeket a szerződéskötés időpontjára visszaható hatállyal, kamatokkal növelten fizesse vissza E. Irlés López és T. Torres Andreu részére.

30. A Banco Popular Español fellebbezést nyújtott be ezen ítélettel szemben az Audiencia Provincial de Alicante-hoz (alicantei tartományi bíróság, Spanyolország). E másodfokú bíróság előtt a Banco Popular Español vitatja a 2001. évi szerződésbe foglalt, majd 2007-ben két alkalommal módosított „küszöbkötés” tisztességtelen jellegét, és előadja, hogy megfelelő tájékoztatást adott a vele szerződő feleknek. Mindenesetre a Banco Popular Español azzal érvel, hogy az elsőfokú bíróság azzal, hogy visszaható hatállyal rendelte el az állítólagosan jogellenesen kifizetett összegek visszafizetését, figyelmen kívül hagyta a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) által a 2013. május 9-i ítéletben kialakított ítélkezési gyakorlatot. Következésképpen a 2014. november 10-i ítéletet hatályon kívül kell helyezni.

3. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések a C-307/15. sz. ügyben és a C-308/15. sz. ügyben

31. Az Audiencia Provincial de Alicante (alicantei tartományi bíróság) kétségeit fejezi ki a tisztességtelen feltételek szankciójával kapcsolatban. A 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése annak megkövetelésére szorítkozik, hogy az ilyen feltételek a nemzeti jogokban megállapított feltételek mellett ne kössék a fogyasztót. A tisztességtelennek minősített feltételek alapján kifizetett összegek visszafizetésének kérdését ezen irányelv *a priori* nem harmonizálja. Mindazonáltal a kérdést előterjesztő bíróság ebben a két ügyben arra keres választ, hogy ellentétes-e a 93/13 irányelv hatékony érvényesülésével, annak visszatartási célkitűzésével és a fogyasztó teljes körű védelmével a 93/13 irányelv 6. cikke (1) bekezdésének oly módon történő értelmezése, hogy az nem kötelezi a tagállamokat arra, hogy megállapítsák azon fogyasztók kártalanításának feltételeit, akikkel szemben ilyen kikötéseket alkalmaztak. Az említett bíróság ezenkívül arra keres választ, hogy a visszafizetés ilyen, a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) által megítélt korlátozása nem ellentétes-e a Bíróság által megállapított és a nemzeti bíróságokat kötelező azon tilalommal, hogy módosítsák vagy enyhítsék a tisztességtelennek ítélt feltételek tartalmát. Mivel a Bíróság ítélkezési gyakorlata többek között arra kötelezi a nemzeti bíróságokat, hogy minden olyan jogkövetkezményt állapítsanak meg, amely a nemzeti joguk szerint egy feltétel „tisztességtelennek” minősítéséből adódik,¹⁶ az a kérdés merül fel, hogy a tisztességtelen feltételek kötelező jellegének az irányelv által előírt tilalmát abszolút és feltétlen módon kell-e érteni, vagy az ezzel ellenkezőleg rugalmas. Végül feltételezve, hogy a Bíróság által a saját ítéletei visszaható hatálya korlátozásának megállapításához meghatározott feltételek relevánsak egy olyan helyzetben, amellyel a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) találkozott, az Audiencia Provincial de Alicante (alicantei tartományi bíróság) kételkedik abban, hogy a fogyasztókhoz képest egyértelműen erőfölényben lévő bankok jóhiszeműsége fennállhat. A súlyos gazdasági zavarokat illetően a kérdést előterjesztő bíróság kételkedik abban, hogy a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) valóban szembesült ezzel a kockázattal, tekintettel arra, hogy csak annak „közismert” jellegére támaszkodott anélkül, hogy pontos mennyiségi és minőségi körülményeket állapított volna meg.

16 — Az Audiencia Provincial de Alicante (alicantei tartományi bíróság) itt többek között a 2012. április 26-i Invitel-ítéletet (C-472/10, EU:C:2012:242), és a 2013. május 30-i Jörös-ítéletet (C-397/11, EU:C:2013:340) veszi alapul.

32. Ennélfogva, miután az uniós jog értelmezésével kapcsolatos nehézséggel szembesült, az Audiencia Provincial de Alicante (alicantei tartományi bíróság) úgy döntött, hogy felfüggeszti az eljárást, és a Bíróság Hivatalához 2015. június 25-én beérkezett határozatával a következő kérdéseket terjesztette előzetes döntéshozatal céljából a Bíróság elé:

- „1) Összeegyeztethető-e a [93/13] irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében foglalt azon elvvel, amely szerint [a tisztességtelen feltételek] nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, azon körülmény, hogy egy kölcsönszerződésben foglalt »küszöbkikötésnek« a tisztességtelen jellege miatti semmisségéből eredő visszafizetési kötelezettség ne a szerződés megkötésének időpontjára, hanem egy későbbi időpontra rendelkezzen visszaható hatállyal?
- 2) A tisztességtelen kikötés [megsemmisítése] visszaható hatályának korlátozását megalapozó, az érdekeltek jóhiszeműségére vonatkozó feltétel az uniós jog olyan önálló fogalmának tekinthető-e, amelyet az összes tagállamnak egységesen kell értelmeznie?
- 3) Igenlő válasz esetén, milyen feltételeket kell figyelembe venni az érdekeltek jóhiszeműségének megállapításához?
- 4) A fentiekől függetlenül, megfelel-e az érdekeltek jóhiszeműségének az eladó vagy szolgáltató azon magatartása, amely a szerződés létrejöttkor az átláthatóságnak a kikötés tisztességtelen jellegét meghatározó hiányát idézte elő?
- 5) A súlyos zavarok kockázata, amely megalapozza a tisztességtelen kikötés [megsemmisítése] visszaható hatályának korlátozását, az uniós jog egységesen értelmezendő önálló fogalmának tekinthető-e?
- 6) Igenlő válasz esetén, milyen feltételeket kell figyelembe venni?
- 7) A súlyos zavarok kockázatát úgy kell-e értékelni, hogy csak az eladó vagy szolgáltató számára okozott súlyos zavarokat kell figyelembe venni, vagy a szóban forgó »küszöbkikötés« alapján kifizetett összegek teljes visszatérítésének hiányában a fogyasztóknál bekövetkezett vagyonesztést is tekintetbe kell venni?

[valamint kizárólag a C-308/15. sz. ügy tekintetében]

- 8) Összeegyeztethető-e a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében foglalt azon elvvel, amely szerint a tisztességtelen feltételek nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és az Európai Unió Alapjogi Chartája 47. cikkében foglalt hatékony jogorvoslathoz való joggal az a körülmény, hogy egy fogyasztóvédelmi egyesület által [három] pénzintézet ellen indított eljárás keretében egy »küszöbkikötés« semmisségének megállapításából eredő helyreállítási jogkövetkezmény korlátozása automatikusan kiterjed a különböző pénzintézetekkel jelzálogkölcsön-szerződést kötő fogyasztók által egy »küszöbkikötés« tisztességtelen jellege miatt indított egyéni keresetekre is?”

III – A Bíróság előtti eljárás

A – A C-307/15. sz. ügy és a C-308/15. sz. ügy gyorsított eljárásban való elbírálása iránti kérelemről

33. A C-307/15. sz. ügyben és a C-308/15. sz. ügyben a kérdést előterjesztő bíróság azt kérte, hogy a Bíróság az említett ügyeket gyorsított eljárásban bírálja el az Európai Unió Bírósága alapokmányának 23a. cikke és a Bíróság eljárási szabályzata 105. cikkének (1) bekezdése alapján. Ezt a kérelmet a Bíróság elnöke a 2015. augusztus 14-én hozott végzéssel elutasította.

B – Az írásbeli és a szóbeli szakasz lefolytatásáról

34. A Bíróság elnöke a 2015. július 10-i határozatával az írásbeli és a szóbeli szakasz lefolytatása, valamint az ítélethozatal céljából egyesítette a C-307/15. sz. ügyet és a C-308/15. sz. ügyet. Ezekben az ügyekben E. Irlés López, a BBVA, a Banco Popular Español, a spanyol, a lengyel kormány, valamint az Egyesült Királyság Kormánya és az Európai Bizottság nyújtott be írásbeli észrevételeket.

35. A C-154/15. sz. ügyben F. Gutiérrez Naranjo, a Cajasur Banco, a cseh, a spanyol kormány, valamint az Egyesült Királyság Kormánya és a Bizottság nyújtott be írásbeli észrevételeket.

36. A Bíróság elnöke a 2015. október 21-i határozatával elrendelte a C-154/15. sz. ügy, a C-307/15. sz. ügy és a C-308/15. sz. ügy egyesítését a szóbeli szakasz lefolytatása és az ítélet meghozatala céljából.

37. Az ily módon már egyesített három ügy 2016. április 26-án tartott közös tárgyalásán F. Gutiérrez Naranjo, A. M. Palacios Martínez, E. Irlés López, a Cajasur Banco, a Banco Popular Español, a BBVA, a spanyol kormány, az Egyesült Királyság Kormánya, valamint a Bizottság adott elő szóbeli észrevételeket.

IV – Jogi elemzés

38. A kérdést előterjesztő bíróság által feltett kérdések lényegében három probléma köré rendeződnek. Először annak megállapításáról van szó, hogy összhangban áll-e a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésével a „küszöbkikötés” tisztességtelenné minősítéséből eredő semmisség miatti visszafizetési kötelezettség korlátozása. Az Audiencia Provincial de Alicante (alicantei tartományi bíróság) egyrészt azt kérdezi a Bíróságtól, hogy a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) helyesen alkalmazta-e a 2013. március 21-i RWE Vertrieb ítélet¹⁷ értelmében vett, a jóhiszeműséggel és a súlyos zavarok kockázatával kapcsolatos kritériumokat, másrészt azt, hogy a kollektív keresetek alapján elfogadott megoldások és az önálló keresetek alapján elfogadott megoldások közötti, a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) ítélezési gyakorlatából eredő különbségtétel összhangban áll-e az uniós joggal.

39. A 93/13 irányelv 6. cikke (1) bekezdése általam elvégzendő elemzésének mindazonáltal megfelelőnek kell lennie ahhoz, hogy a Bíróság hasznos választ adhasson a kérdést előterjesztő bíróság számára. A jelen indítvány lényegében tehát a C-154/15. sz. ügyben feltett kérdésekkel, valamint a C-307/15. sz. és a C-308/15. sz. egyesített ügyekben előterjesztett első kérdéssel foglalkozni.

A – A C-154/15. sz. ügyben előzetes döntéshozatalra előterjesztett, együttesen vizsgált kérdésekről, valamint a C-307/15. sz. ügyben és a C-308/15. sz. ügyben előterjesztett első kérdéstről

40. Bevezetésként lényegében azt az elvi kérdést teszem fel, hogy összhangban áll-e a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésével egy tagállam legfelsőbb bírósága azon jogkörének elismerése, hogy miután „tisztességtelenné” minősített egy olyan szerződésben foglalt szerződési feltételt, amelyet egy fogyasztó kötött egy eladóval vagy szolgáltatóval, és megállapította az említett feltétel semmisségét, korlátozza e megállapítás hatályát azzal, hogy csak az említett bíróság által hozott, az érintett feltétel tisztességtelen jellegét megerősítő ítéletének időpontjától keletkeztet jogot az említett tisztességtelen feltétel alapján a fogyasztó által jogalap nélkül kifizetett összegek visszafizetésére.

¹⁷ — A 2013. március 21-i ítélet (C-92/11, EU:C:2013:180).

41. E kérdés megválaszolásához bizonyos előzetes elemzéseket szükséges elvégezni. Az érvelés egyik első szakasza ugyanis annak meghatározására vonatkozik, hogy a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) milyen területen járt el, amikor meghozta a 2013. május 9-i ítéletét. E bíróság azt állítja, hogy meghaladta a fogyasztó védelmének a 93/13 irányelvben megállapított szintjét, amely azzal, hogy csak a terület minimumharmonizációját hajtja végre, ténylegesen felhatalmazza a tagállamokat arra, hogy szigorúbb rendelkezéseket írjanak elő.¹⁸ Márpedig, ha erről lenne szó, a semmisség joghatásainak korlátozását nem lehetne a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésével összefüggésben vizsgálni, mivel a magasabb szintű védelmet biztosító intézkedések természetesen egy olyan területhez tartoznak, amelyet az irányelv nem harmonizált.

42. Következésképpen annak az elvi kérdésnek a megválaszolása érdekében, amely ismét arra vonatkozik, hogy a bíróságnak tisztességtelen feltételek esetén mit kell, vagy mit lehet tennie, előzetesen vissza kell térni a „küszöbkihátételek” „tisztességtelenné” minősítésére vonatkozóan a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) által tett alapvető megfontolásokhoz. Ez a kérdés annál is inkább kényes, mivel ebben a három egyesített ügyben a partner először is nem az a bíróság, amely az említett minősítést elvégezte, másodszer pedig nem kérdőjelezi meg a „küszöbkihátételek” tisztességtelen jellegét.¹⁹ E tekintetben a hasznosság érdekében pontosítom tehát, hogy ezen előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés rendezése nem tekinthető az előzetes döntéshozatali vita kiterjesztésére irányuló törekvésnek, hanem épp ellenkezőleg, azt szükséges és elkerülhetetlen előfeltételnek kell tekinteni ahhoz, hogy hasznos választ lehessen adni a kérdést előterjesztő bíróság számára.

43. Annak megállapítását követően, hogy a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) nem biztosított a fogyasztó számára a 93/13 irányelvben nyújtottnál magasabb szintű védelmet, valamint ennél fogva ellenőriztem a kért értelmezés relevanciáját, már csak az ezen irányelv 6. cikkének (1) bekezdése alapján a tagállamokat terhelő kötelezettség terjedelmét kell meghatároznom.

1. A Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) ítélezési gyakorlata által a fogyasztók számára biztosított védelem szintje a 93/13 irányelvben nyújtott védelem szintjéhez képest

44. E három ügy alapjául a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) által hozott ítéletek sorozata szolgál. Összegzésként és amennyiben helyesen értelmezem ezen ítéleteket, a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) úgy ítélte meg, hogy a kölcsönszerződésben foglalt „küszöbkihátételek” a szerződés elsődleges tárgyához tartozó feltételek, amelyek tisztességtelen jellegének a 93/13 irányelv alapján történő ellenőrzése főszabály szerint kizárt, feltéve hogy e kikötéseket világosan és érthetően fogalmazták meg. A Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) úgy vélte, hogy a „küszöbkihátételek” nyelvtanilag érthetőek, és hogy azok megfelelnek tehát a formális átláthatóság vizsgálatának. Ezzel szemben e bíróság úgy vélte, hogy azok az eladók és szolgáltatók, amelyek e kikötéseket a vitatott szerződésekbe beillesztették, nem nyújtottak megfelelő tájékoztatást annak érdekében, hogy egyértelművé tegyék azok valós tartalmát, valamint hogy a gyakorlati átláthatóság követelménye nem teljesült. Következésképpen megállapította

18 — Lásd a 93/13 irányelv 8. cikkét. Megjegyzem azonban, hogy ez a rendelkezés a tagállamokat megillető azon lehetőségre utal, hogy a tagállamok szigorúbb „rendelkezéseket” tartsanak hatályban vagy állapítsanak meg, és felveti számomra a kérdést, hogy egy nemzeti – akár legfelsőbb – bíróság ítéletét mennyiben lehet a 93/13 irányelv 8. cikkének értelmében vett „rendelkezésnek” tekinteni. Arra is rámutatok, hogy a fogyasztók jogairól szóló 2011. október 25-i 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2011. L 304., 64. o.) egy új 8a. cikket iktatott a 93/13 irányelvbe, amely arra kötelezi a tagállamokat, hogy amennyiben ezen irányelv 8. cikkével összhangban rendelkezéseket fogadnak el, arról tájékoztassák a Bizottságot.

19 — A Bíróság már több alkalommal emlékeztetett arra, hogy hatásköre „kiterjed [a] [...] »tisztességtelen feltétel« fogalmának, valamint annak az értelmezésére, hogy a nemzeti bíróságoknak milyen szempontokat kell vagy lehet alkalmazniuk [a 93/13] irányelv rendelkezései szerinti szerződési feltétel vizsgálatakor, azzal, hogy az említett bíróságok feladata e szempontokra figyelemmel, az adott tényállás körülményei függvényében az adott szerződési feltétel konkrét minősítéséről határozni” (2012. április 26-i Invitel-ítélet [C-472/10, EU:C:2012:242, 22. pont, valamint az ott hivatkozott ítélezési gyakorlat], 2013. március 21-i RWE Vertrieb ítélet [C-92/11, EU:C:2013:180, 48. pont]). Lásd ebben az értelemben: 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet [C-26/13, EU:C:2014:282, 45. pont]; 2015. április 23-i Van Hove-ítélet [C-96/14, EU:C:2015:262, 28. pont]; 2015. július 9-i Bucura-ítélet [C-348/14, nem tették közzé, EU:C:2015:447, 46. pont]). Mivel a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) többek között a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdésére alapította érvelését, kívánatos lett volna, hogy az európai jogrendet jellemző együttműködés alapján ne csak a szerződés elsődleges tárgyát meghatározó feltételek átláthatóságának ellenőrzésére vonatkozó problémakörrel forduljon a Bírósághoz, hanem annak a lehetőségnek az uniós joggal való összeegyeztethetőségével is, hogy korlátozza a területen hozott alapvető ítéletének időbeli hatályát.

az említett kikötések tisztességtelen jellegét. Továbbá, noha a spanyol jogrendben a tisztességtelen feltételek *ab initio* semmissége lett volna a főszabály, olyan különleges körülményekre tekintettel, amelyekről úgy vélte, hogy fennállnak, úgy határozott, hogy a „küszöbkikötések” tisztességtelen jellegének megállapítása csak az ebben az értelemben hozott első ítélet időpontjától, vagyis 2013. május 9-től hatályos.

45. Ha jól értem a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) ítéletét, úgy tűnik számomra, hogy ez utóbbi bíróság úgy ítélte meg, hogy azzal, hogy a kikötések átláthatóságának vizsgálatát kiegészítette a gyakorlati átláthatóságra vonatkozó követelménnyel, a 93/13 irányelv által nyújtott védelemlél magasabb szintű védelmet biztosított. A „küszöbkikötések” semmissége visszaható hatályának korlátozását többek között ítéletének újító jellegével igazolta. Be kell vallanom, hogy nem vagyok teljesen meggyőződve arról, hogy ez így van, amint azt a Bíróság ítélezési gyakorlatának figyelmes vizsgálata bizonyítja.

46. Ennélfogva a 2014. április 30-i Kásler-ítéletben²⁰ a Bíróságot arról kérdezték, hogy a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését úgy kell-e értelmezni, hogy az a követelmény, amely szerint egy szerződési feltételt a fogyasztó számára világosan és érthetően kell megfogalmazni nemcsak azt jelenti, hogy a fogyasztó számára a szerződési feltételnek nyelvtanilag kell világosnak és érthetőnek lennie, hanem azt is, hogy a szerződési feltétel alkalmazása gazdasági indokainak is világosnak és érthetőnek kell lennie ugyanezen fogyasztó számára. A Bíróság megállapította, hogy a világos és érthető megfogalmazásra vonatkozó ugyanezen követelmény szerepel a 93/13 irányelv 5. cikkében és huszadik preambulumbekkezdésében, amely szerint a fogyasztó számára ténylegesen lehetőséget kell biztosítani, hogy megismerhesse a szerződés összes feltételét.²¹ A Bíróság szerint az említett követelmény „minden esetben alkalmazandó, ide értve azt is, amikor a feltétel a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése alá tartozik, és így tehát nem vonatkozik rá az ezen irányelv 3. cikkének (1) bekezdésében foglalt, tisztességtelen jellegére vonatkozó értékelés”²². A Bíróság azt is megállapította, hogy az átláthatóság 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdésében szereplő követelményének „megegyezik a hatálya az ezen irányelv 5. cikkében szereplő követelményével”²³. Márpedig ezen 5. cikkel kapcsolatban a Bíróság a 2013. március 21-i RWE Vertrieb ítéletének²⁴ hatályára emlékeztet, amelyben megállapította, hogy a fogyasztó számára alapvető jelentőséggel bír az, hogy a szerződéskötést megelőzően a szerződési feltételeket és a szerződéskötés következményeit megismerhesse, mivel többek között azok alapján dönti el a fogyasztó, hogy szerződéses kapcsolatra lép-e az eladóval vagy szolgáltatóval.²⁵ Következésképpen „[az átláthatóság követelménye] nem korlátozható kizárólag azok alaki és nyelvtani szempontból érthető jellegére”²⁶, és azt kiterjesztő módon kell érteni, tekintettel arra, hogy a 93/13 irányelv által létrehozott védelmi rendszer azon az elven alapszik, hogy a fogyasztó az eladóhoz vagy szolgáltatóhoz képest hátrányos helyzetben van többek között az információs szintje tekintetében.²⁷

47. A Bíróság azt a következtetést vonta le, hogy a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy „azon követelmény alatt, amely szerint a szerződési feltételnek világosnak és érthetőnek kell lennie, nem kizárólag azt kell érteni, hogy az érintett feltételnek nyelvtani szempontból kell érthetőnek lennie a fogyasztó számára, hanem azt is, hogy a szerződésnek átlátható jelleggel fel kell tüntetnie [a mechanizmus] konkrét működését [...] oly módon, hogy a fogyasztónak módjában álljon egyértelmű és érthető szempontok alapján értékelni a számára ebből eredő gazdasági következményeket”²⁸. Ennélfogva a Bíróság úgy ítélte meg, hogy az előtte lévő konkrét ügyben „a

20 — Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282).

21 — 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 67. pont).

22 — 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 68. pont).

23 — 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 69. pont).

24 — C-92/11, EU:C:2013:180, 44. pont.

25 — 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 70. pont).

26 — 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 71. pont).

27 — 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 72. pont).

28 — 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 75. pont).

kérdést előterjesztő bíróságnak kell megállapítania, hogy a releváns ténybeli elemek összességére tekintettel, mint a hitelező által a kölcsönszerződés megkötése során közzétett reklám és tájékoztatás, az [...] átlagos fogyasztó nem csak felismerni képes a külföldi pénznem eladási és vételi árfolyama között a pénzpiacon általánosságban megfigyelt különbség fennállását, hanem képes-e értékelni is [a vitatott feltétel] alkalmazásának rá nézve – esetlegesen jelentős – gazdasági következményeit is, és ennél fogva az általa felvett kölcsön teljes költségét”²⁹.

48. A később hozott 2015. július 9-i Bucura-ítéletben³⁰ a Bíróságot annak pontosítására kérték, hogy mennyiben vezetheti a kérdést előterjesztő bíróságot valamely szerződés bizonyos feltételei tisztességtelen jellegének megállapítására az a mód, ahogy a hitelszerződés feltételeit megfogalmazták, valamint bizonyos információk elhallgatása mind a szerződéskötés időpontjában, mind annak teljesítése során. A Bíróság azt követően, hogy emlékeztetett a 93/13 irányelv huszonegyedik preambulumbekzdésének és 5. cikkének tartalmára, pontosította, hogy „[a világos és érthető] megfogalmazás e kötelezettsége annál is inkább fontos, mivel a nemzeti bíróságnak kell értékelnie az annak megsértésével megállapított feltétel tisztességtelen jellegét, még ha ez a feltétel úgy is tekinthető, hogy a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése szerinti kivétel hatálya alá tartozik. Emlékeztetni kell ugyanis arra, hogy az e rendelkezés szerinti feltételek, mivel az ezen irányelv által szabályozott terület hatálya alá tartoznak, csak abban az esetben akadályozzák meg tisztességtelen jellegük értékelését, ha a nemzeti bíróság esetenkénti vizsgálat alapján úgy véli, hogy azokat az eladó vagy a szolgáltató világos és érthető módon fogalmazta meg”³¹. Márpedig a Bíróság következetes ítélkezési gyakorlatából³² kitűnik, hogy alapvető jelentőséggel bír a fogyasztó számára a szerződéskötést megelőzően nyújtott tájékoztatás. Ennél fogva „a kérdést előterjesztő bíróságnak kell meghatároznia, hogy egy átlagos fogyasztó [...] az éves kamatok számításának vele közölt módszerei alapján képes-e értékelni azok alkalmazásának az általa végső soron megfizetendő tartozások számítására és ennél fogva az általa felvett kölcsön teljes költségére gyakorolt gazdasági következményeket”³³. A Bíróság szerint „a szóban forgó hitel visszafizetésének feltételeire vonatkozó információk, valamint a hatályos hitelfeltételek módosításának módjai közlésének hiánya döntő tényezők a nemzeti bíróság annak megállapítására irányuló vizsgálatának keretében, hogy a kölcsönszerződésnek a költségre vonatkozó valamely feltétele, amely ilyen tájékoztatást nem tartalmaz, a [93/13] irányelv 4. cikke értelmében világosan és érthetően van-e megfogalmazva”³⁴. Ha a nemzeti bíróság úgy véli, hogy nem ez a helyzet, értékelnie kell annak tisztességtelen jellegét.³⁵

29 — 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 74. pont).

30 — C-348/14, nem tették közzé, EU:C:2015:447.

31 — 2015. július 9-i Bucura-ítélet (C-348/14, nem tették közzé, EU:C:2015:447, 50. pont).

32 — 2015. július 9-i Bucura-ítélet (C-348/14, nem tették közzé, EU:C:2015:447, 51. pont).

33 — 2015. július 9-i Bucura-ítélet (C-348/14, nem tették közzé, EU:C:2015:447, 56. pont).

34 — 2015. július 9-i Bucura-ítélet (C-348/14, nem tették közzé, EU:C:2015:447, 61. pont).

35 — 2015. július 9-i Bucura-ítélet (C-348/14, nem tették közzé, EU:C:2015:447, 62. pont).

49. Nem vitatott, hogy a 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet³⁶ és a 2015. július 9-i Bucura-ítélet³⁷ is a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) 2013. május 9-i ítéletét követően hozták. Mindazonáltal ezek csak a korábbi ítéletek sorába illeszkednek, amelyek közé az RWE Vertrieb ítélet³⁸ is tartozik, amelyre a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) 2013. május 9-i ítélete gyakran utal, és amely már kiemelte az átláthatóság 93/13 irányelv 5. cikke szerinti követelménye és a fogyasztó egyértelmű hozzájárulásának biztosítása érdekében szükséges, a szerződéskötést megelőző tájékoztatás alapvető fontosságát.³⁹

50. Ezenkívül az RWE Vertrieb ítélet⁴⁰ emlékeztet arra, hogy „az állandó ítélkezési gyakorlat szerint azon értelmezés, amelyet a Bíróság az EUMSZ 267. cikk alapján ráruházott hatáskör alapján valamely közösségi jogszabályra vonatkozóan kifejt, megmagyarázza és pontosítja e szabály jelentését és terjedelmét, ahogyan azt a hatálybalépésének időpontjától értelmezni és alkalmazni kell, illetőleg értelmezni és alkalmazni kellett volna. Ebből következően az így értelmezett szabályt a bíróságok alkalmazhatják, és azt alkalmazniuk kell az értelmezés iránti kérelemről határozó ítélet előtt keletkezett és létrejött jogviszonyokra is, ha egyébként teljesülnek azon feltételek, amelyek lehetővé teszik az említett szabály alkalmazására vonatkozó pernek a hatáskörrel rendelkező bíróságok előtti megindítását”.⁴¹ Önmagában az RWE Vertrieb ítélet⁴² magában hordozta már a Kásler és Káslerné Rábai ítélet⁴³ és a Bucura-ítélet⁴⁴ csíráit. Következésképpen azzal, hogy többek között a megfelelő előzetes tájékoztatás hiánya miatt tisztességtelennek minősítette a „küszöbkötéseket”, a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) nem az uniós jognál szigorúbban járt el, a 93/13 irányelv által nyújtott védelemnél magasabb szintű védelmet biztosítva a fogyasztó számára, hanem épp ellenkezőleg, az ezen irányelvben foglalt rendelkezéseket alkalmazta.⁴⁵

51. Ennek megállapítását követően most el kell végezni a 93/13 irányelv 6. cikke (1) bekezdésének elemzését.

2. A 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése alapján a tagállamokat terhelő kötelezettség hatályáról

52. Azt követően, hogy megállapítom, hogy a 93/13 irányelv 6. cikke (1) bekezdésének szövege nem mentes bizonyos kétértelműségtől, a Bíróság ítélkezési gyakorlatához fordulok azoknak a jelentősebb elveknek az azonosítása érdekében, amelyek áthatják általában a 93/13 irányelv és különösen annak 6. cikke (1) bekezdésének értelmezését. Végül azokból a jelen ügyre vonatkozó közbenső következtetéseket vonok le.

36 — C-26/13, EU:C:2014:282.

37 — C-348/14, nem tették közzé, EU:C:2015:447.

38 — C-92/11, EU:C:2013:180.

39 — 2013. március 21-i RWE Vertrieb ítélet (C-92/11, EU:C:2013:180, 43. és 44. pont). A Bíróság mindig is különös figyelmet fordított a fogyasztó tájékoztatási szintjének. Lásd ebben az értelemben különösen: 2000. június 27-i Océano Grupo Editorial és Salvat Editores ítélet (C-240/98–C-244/98, EU:C:2000:346, 25. pont). Ezenkívül csak megerősíteni tudom, hogy a 2010. június 3-i Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ítéletből (C-484/08, EU:C:2010:309) bizonyos kétértelműség származik. Ez utóbbiban kétségtelen, hogy a Bíróság elismerte, hogy az alapeljárásban szóban forgó, a szerződés elsődleges tárgyának meghatározására vagy egyrészt az ár és a díjazás, másrészt pedig az ellentételezésként nyújtandó szolgáltatás vagy áru megfelelőségére vonatkozó szerződési feltételek tisztességtelen jellegének bírósági felülvizsgálatát lehetővé tevő spanyol szabályozás a 93/13 irányelvben foglaltnál magasabb védelmi szint biztosítását tette lehetővé. Így e szabályozás engedélyezte az ilyen vizsgálatot, azt az esetet is beleértve, ha ezeket a feltételeket világos és érthető módon fogalmazták meg (lásd: 2010. június 3-i Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ítélet [C-484/08, EU:C:2010:309, 24. és 42. pont]).

40 — 2013. március 21-i ítélet (C-92/11, EU:C:2013:180).

41 — 2013. március 21-i RWE Vertrieb ítélet (C-92/11, EU:C:2013:180, 58. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

42 — 2013. március 21-i ítélet (C-92/11, EU:C:2013:180).

43 — 2014. április 30-i ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282).

44 — 2015. július 9-i ítélet (C-348/14, EU:C:2015:447).

45 — A 93/13 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének szövegéből világosan következik, hogy a szerződés elsődleges tárgyára vonatkozó valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellege a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdésében rögzített feltételekkel akkor vizsgálható, amennyiben az nem felel meg a világosság és az érthetőség követelményeinek.

a) A kevésbé világos szó szerinti értelmezés

53. Tisztességtelen feltételek esetén a 93/13 irányelv egyrészt arra kötelezi a tagállamokat, hogy írják elő, hogy azok „a saját nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve” (a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése), másrészt pedig, hogy „a fogyasztók és a szakmai versenytársak érdekében [gondoskodjanak] arról, hogy megfelelő és hatékony eszközök álljanak rendelkezésre ahhoz, hogy megszüntessék az eladók vagy szolgáltatók fogyasztókkal kötött szerződéseiben a tisztességtelen feltételek alkalmazását” (a 93/13 irányelv 7. cikkének (1) bekezdése).

54. Meg kell állapítani, hogy az uniós jogalkotó nem ment messzebb a tisztességtelen feltételek szankciójának és többek között azoknak a feltételeknek a meghatározása során, amelyek teljesülése esetén a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése által megkövetelt kötelező hatály hiányát a tagállamoknak biztosítaniuk kell. A jelen idejű kijelentő mód használatából („nem jelentenek kötelezettséget”) nem tűnik ki a jogalkotó esetleges azon szándéka, hogy a kötelező hatály hiányát visszaható hatállyal ruházza fel.⁴⁶ Ugyanez a jogalkotó világosan úgy döntött, hogy nem használ olyan pontosabb jogi kifejezéseket, amelyeket például a semmisségre, az érvénytelenségre vagy a felbontásra utalás jelentett volna. Az alkalmazott kifejezés semleges,⁴⁷ amint arra Trstenjak főtanácsnok az Invitel-ügyre vonatkozó indítványában már rámutatott.⁴⁸

55. Ezt a semlegességet természetesen a nemzeti jogokra való kifejezett utalás magyarázza.⁴⁹ Vajon ez elegendő ahhoz, hogy a tagállamok szabad kezet kapjanak arra, hogy az általuk megállapított feltételekkel meghatározzák a tisztességtelen feltételek kötelező hatályának hiányát? E cikk hatályának egyértelművé tételéhez, és mivel önmagában a szöveg e célból nem minősül megfelelőnek, vissza kell térni a Bíróságnak általában a 93/13 irányelvre és különösen ezen irányelv 6. cikkének (1) bekezdésére vonatkozó ítélkezési gyakorlatához.

b) Visszatérés az ítélkezési gyakorlatához

56. A Bíróság számos alkalommal kiemelte azt a szerepet, amelyet a 93/13 irányelv tölt be az uniós jogrendben.

57. Annak felidézésére szorítokozom, hogy a 93/13 irányelv által létrehozott védelmi rendszer azon az elven alapszik, hogy a fogyasztó az eladóhoz vagy szolgáltatóhoz képest hátrányos helyzetben van, mind tárgyalási lehetőségei, mind pedig tájékozottsági szintje tekintetében, amely helyzet az eladó vagy szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételek elfogadásához vezet, anélkül hogy a fogyasztó befolyásolni tudná ezek tartalmát.⁵⁰ Az ilyen hátrányos helyzetre tekintettel a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése egy kógens rendelkezés, amely arra irányul, hogy a szerződő felek jogai és kötelezettségei tekintetében a szerződés által megállapított formális egyensúlyt a szerződő felek egyenlőségét helyreállító, valódi egyensúllyal helyettesítse.⁵¹ Ennek kapcsán a Bíróság következetesen úgy ítélte meg, hogy a nemzeti bíróság – amennyiben a rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges jogi és ténybeli elemek – hivatalból köteles vizsgálni az említett irányelv hatálya alá tartozó

46 — A 93/13 irányelv huszonegyedik preambulumbekzdése úgy tűnik, hogy a kötelező hatály hiányát szintén a jövőre nézve állapítja meg (ne legyenek kötelező érvényűek).

47 — A rendelkezésre álló különböző nyelvi változatok gyors összehasonlítása sem tűnik egyértelműsítőnek. Így a 6. cikk (1) bekezdése azt írja elő, hogy a tisztességtelen feltételek az angol nyelvi változatban „shall [...] not be binding”, a német nyelvi változatban „unverbindlich sind”, az olasz nyelvi változatban „non vincolano”, a spanyol nyelvi változatban „no vincularán” és a portugál nyelvi változatban „não vinculem”.

48 — C-472/10, EU:C:2011:806, 48. pont.

49 — Lásd még a jelen indítvány 70. lábjegyzetét.

50 — A bőséges ítélkezési gyakorlatból lásd: 2013. március 21-i RWE Vertrieb ítélet (C-92/11, EU:C:2013:180, 41. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat); 2016. április 14-i Sales Sinués és Drame Ba ítélet (C-385/14 és C-385/14, EU:C:2016:252, 22. pont); 2015. július 16-i Sánchez Morcillo és Abril García végzés (C-539/14, EU:C:2015:508, 24. pont). Lásd még: Szpunar főtanácsnok Sales Sinués és Drame Ba ügyre vonatkozó indítványa (C-381/14 és C-385/14, EU:C:2016:15, 21. lábjegyzet).

51 — A bőséges ítélkezési gyakorlatból lásd: 2012. április 26-i Invitel-ítélet (C-472/10, EU:C:2012:242, 34. pont); 2015. július 16-i Sánchez Morcillo és Abril García végzés (C-539/14, EU:C:2015:508, 25. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, ezzel ellensúlyozván a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató közötti egyenlőtlen helyzetet.⁵² Ennélfogva a 93/13 irányelv által előírt védelem biztosítása érdekében a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató közötti egyenlőtlen helyzetet csak a szerződő feleken kívüli, pozitív beavatkozás egyenlítheti ki.⁵³

58. Ezenkívül a Bíróság már több alkalommal emlékeztetett arra, hogy a 93/13 irányelv a maga egészében olyan intézkedésnek minősül, amely elengedhetetlen az Európai Unióra bízott feladatok megvalósításához és különösen az Unió egész területén az életszínvonal és életminőség javításának biztosításához.⁵⁴ A fogyasztók számára biztosított védelemhez fűződő közérdek jellegére és fontosságára tekintettel kötelezi a 93/13 irányelv arra a tagállamokat, hogy rendelkezzenek megfelelő és hatékony eszközökről annak érdekében, „hogy megszüntessék az eladók vagy szolgáltatók fogyasztókkal kötött szerződéseiben a tisztességtelen feltételek alkalmazását”⁵⁵.

59. A szerződési feltétel tisztességtelen jellegének megállapításából fakadó következmények pontosabb meghatározása érdekében a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a 93/13 irányelv 6. cikke (1) bekezdésének a szövegére, valamint az irányelv céljaira és általános szerkezetére kell hivatkozni.⁵⁶ E 6. cikk szövegét illetően a Bíróság megállapította, hogy „egyrészt e rendelkezés első fele – bár elismeri, hogy a tagállamok bizonyos autonómiával rendelkeznek a tisztességtelen feltételekre alkalmazandó jogszabályok meghatározása tekintetében – kifejezetten annak előírását teszi kötelezővé, hogy az említett feltételek »nem jelentenek kötelezettséget«”⁵⁷. A nemzeti bíróságoknak tehát „valamennyi, a nemzeti jog értelmében ebből eredő következményt [meg kell határozni] abból a célból, hogy a szóban forgó feltétel ne jelentsen kötelezettséget a fogyasztóra nézve”⁵⁸. A Bíróság saját szavai szerint „[a 93/13 irányelv 6. cikke] (1) bekezdésének a szövegéből következik tehát, hogy a nemzeti bíróságok csak arra kötelesek, hogy a tisztességtelen feltétel *alkalmazásától eltekintsenek* annak érdekében, hogy az *ne váltson ki* kötelező joghatásokat a fogyasztó vonatkozásában”⁵⁹.

60. A tisztességtelen feltételek a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése értelmében „nem jelentenek kötelezettséget”, ha a nemzeti bíróság eltekint azok alkalmazásától⁶⁰ az „egészen egyszerű nem alkalmazás” elrettentő jellegénél fogva.⁶¹ A Bíróság e tekintetben úgy véli, hogy a nemzeti bíróság nem módosíthatja a tisztességtelen feltételt, hanem ellenkezőleg, mellőznie kell annak alkalmazását.⁶² A

52 — Lásd: 2015. július 16-i Sánchez Morcillo és Abril García végzés (C-539/14, EU:C:2015:508, 27. pont).

53 — A bőséges ítélkezési gyakorlatból lásd: 2009. október 6-i Asturcom Telecomunicaciones ítélet (C-40/08, EU:C:2009:615, 31. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat); 2012. június 14-i Banco Español de Crédito ítélet (C-618/10, EU:C:2012:349, 41. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

54 — Lásd különösen: 2012. június 14-i Banco Español de Crédito ítélet (C-618/10, EU:C:2012:349, 67. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

55 — Lásd különösen: 2012. június 14-i Banco Español de Crédito ítélet (C-618/10, EU:C:2012:349, a 93/13 irányelv 7. cikkét idéző 68. pont).

56 — Lásd különösen: 2012. június 14-i Banco Español de Crédito ítélet (C-618/10, EU:C:2012:349, 61. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

57 — Lásd: 2012. június 14-i Banco Español de Crédito ítélet (C-618/10, EU:C:2012:349, 62. pont).

58 — Lásd: 2012. június 14-i Banco Español de Crédito ítélet (C-618/10, EU:C:2012:349, 63. pont); 2013. május 30-i Jörös-ítélet (C-397/11, EU:C:2013:340, 41. pont); 2013. május 30-i Asbeek Brusse és de Man Garabito ítélet (C-488/11, EU:C:2013:341, 49. pont). Lásd még: 2014. április 3-i Sebestyén-végzés (C-342/13, EU:C:2014:1857, 35. pont); 2016. március 17-i Ibercaja Banco végzés (C-613/15, EU:C:2016:195, 35. pont).

59 — 2012. június 14-i Banco Español de Crédito ítélet (C-618/10, EU:C:2012:349, 65. pont). Kiemelés tőlem.

60 — Lásd: 2013. május 30-i Jörös-ítélet (C-397/11, EU:C:2013:340, 41. pont); 2013. május 30-i Asbeek Brusse és de Man Garabito ítélet (C-488/11, EU:C:2013:341, 49. és 57. pont); 2016. április 21-i Radlinger és Radlingerová ítélet (C-377/14, EU:C:2016:283, 98. pont).

61 — Lásd: 2013. május 30-i Asbeek Brusse és de Man Garabito ítélet (C-488/11, EU:C:2013:341, 58. pont); 2015. január 21-i Unicaja Banco és Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 és C-487/13, EU:C:2015:21, 31. pont).

62 — Lásd: 2012. június 14-i Banco Español de Crédito ítélet (C-618/10, EU:C:2012:349, 69. és 70. pont).

tisztességtelen feltételek szankciójának hatékonyságát ennélfogva azok alkalmazása megszüntetésének céljával kapcsolatban kell értékelni.⁶³ Mindazonáltal e célkitűzés követése mellőzhető a fogyasztó azon kifejezett kívánságára, hogy tisztességtelen jellege ellenére a szerződési feltétel továbbra is kötelezettséget jelentsen számára.⁶⁴

61. A Bíróság nem ment messzebb annak pontosításában, hogy a különböző nemzeti jogrendekben hogyan kell elképzelni a kötelező jelleg hiányát. Valószínűleg nem az ő feladata, hogy így tegyen, mivel pontosan e szabályozás módjait kell maguknak a tagállamoknak kialakítaniuk. Logikus tehát, hogy ítélezési gyakorlatában a Bíróság nem úgy tekintette a tisztességtelen feltételek semmisségét, mint a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése szerinti követelmény teljesítésének egyedüli útját, hanem mint egy lehetőséget a többi közül. Ez következik többek között a 2012. április 26-i *Invitel*-ítéletéből,⁶⁵ amelyben úgy ítélte meg, hogy az a nemzeti szabályozás, amely azt írja elő, hogy egy szerződési feltétel tisztességtelenségének bíróság általi megállapítása valamennyi olyan fogyasztó tekintetében alkalmazandó, akik ezt a feltételt használó eladóval vagy szolgáltatóval szerződést kötöttek, megfelel a 93/13 irányelv – 7. cikke (1) és (2) bekezdésével összefüggésben értelmezett – 6. cikke (1) bekezdése követelményeinek,⁶⁶ valamint hogy „valamely tisztességtelen kikötés érvénytelenségének [...] alkalmazása biztosítja, hogy e fogyasztókra nézve nem jelent kötelezettséget az említett kikötés, anélkül azonban, hogy ez kizárná a nemzeti szabályozások által előírt, más jellegű megfelelő és hatékony szankciók alkalmazását”⁶⁷, A Bíróság később ismét úgy ítélte meg, hogy az a nemzeti szabályozás, „amely úgy rendelkezik, hogy a tisztességtelennnek minősített feltételek semmissek, megfelel a 93/13 irányelv 6. cikke (1) bekezdésében előírt követelményeknek”⁶⁸.

c) A jelen ügyre történő alkalmazás

62. Milyen megállapítások vonhatók le ebből a bőszéges ítélezési gyakorlatból?

63. Az én olvasatomban nem úgy tűnik, hogy nem állapította meg, hogy következetes vagy automatikus kapcsolat áll fenn az említett irányelv 6. cikkének (1) bekezdése és a tisztességtelen feltételek semmissége között. Másként kifejezve, úgy tűnik, hogy a Bíróság számára a semmisség nem az egyedül adható jogi válasz arra a követelményre, hogy a tisztességtelen feltételek ne jelentsenek kötelezettséget. Ez következik egy másik megfogalmazásból, amely például a 2015. január 21-i *Unicaja Banco és Caixabank* ítéletében szerepel, ahol arra utal, hogy „[a nemzeti bíróságnak képesnek kell lennie arra, hogy] levonhassa [...] a 93/13 irányelv szerinti esetleges tisztességtelen jellegéből származó valamennyi következtetést, *adott esetben* e feltétel megsemmisítése által”⁶⁹.

64. A Bíróság tehát nem kívánta önkényesen felszámolni a 93/13 irányelv 6. cikke (1) bekezdésének pontatlanságát. A semlegesség látszatánál nem ment messzebb – és talán nem is mehetett. Ha ugyanis a Bíróságnak ma azt kellene megállapítania, hogy ezt a cikket úgy kell-e értelmezni, hogy tisztességtelen feltétel fennállása esetén a nemzeti bíróságnak meg kell állapítania az említett feltételek semmisségét és

63 — Lásd: 2014. április 30-i *Kásler és Káslerné Rábai* ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 78. pont); 2016. április 14-i *Sales Sinués és Drame Ba* ítélet (C-381/14 és C-385/14, EU:C:2016:252, 21. és 39. pont).

64 — Lásd: 2015. december 3-i *Banif Plus Bank* ítélet (C-312/14, EU:C:2015:794, 27. pont); 2016. április 14-i *Sales Sinués és Drame Ba* ítélet (C-381/14 és C-385/14, EU:C:2016:252, 25. pont).

65 — C-472/10, EU:C:2012:242.

66 — Lásd: 2012. április 26-i *Invitel*-ítélet (C-472/10, EU:C:2012:242, 39. pont).

67 — 2012. április 26-i *Invitel*-ítélet (C-472/10, EU:C:2012:242, 40. pont).

68 — 2013. május 30-i *Jörös*-ítélet (C-397/11, EU:C:2013:340, 43. pont).

69 — 2015. január 21-i ítélet (C-482/13, C-484/13, C-485/13 és C-487/13, EU:C:2015:21, 41. pont). Kiemelés tőlem. Lásd még: 2016. március 17-i *Ibercaja Banco* végzés (C-613/15, EU:C:2016:195, 37. pont).

az *in integrum restitutio*hoz való, vagyis a szerződéskötés időpontjára visszaható hatályú kölcsönös jog fennállását, megfosztaná hatékony érvényesülésétől az e rendelkezésben szereplő, a nemzeti jogokra való kifejezett utalást, és így nehezen kerülhetné el a bíróság által történő harmonizáció szeméretét.⁷⁰

65. Rámutatok továbbá, hogy a nemzeti jog teljes mértékben összhangban áll azzal, amit a 93/13 irányelv megkövetel. Az ügy irataiból ugyanis egyértelműen kiderül, hogy a spanyol jogrendben a tisztességtelen feltételek elsődleges szankciója a semmisség, amely megnyitja a teljes visszafizetéshez való jogot.⁷¹ Itt a tisztességtelen feltétel valamennyi hatását kiküszöbölő legszigorúbb polgári jogi szankcióról van szó. Mindazonáltal az előttem lévő három ügyben az okoz problémát, hogy a legfelsőbb bíróság olyan eljárási módot vett igénybe, amely lehetővé teszi számára ítéletei időbeli hatályának korlátozását. E lehetőség kihasználása a „küszöbkikötések” szankciója szempontjából az alábbi helyzetet eredményezte.

66. 2013. május 9-től a „küszöbkikötéseknek” el kell tűnniük a spanyol jogrendből. Azokat ki kell iktatni a meglévő szerződésekből, és az eladók vagy szolgáltatók azokat többé nem alkalmazhatják az új szerződésekben sem, mivel valamennyi eladót vagy szolgáltatót, amely ezen időpontot követően ilyen kikötést alkalmaz, kötelezni fogják mind az említett kikötések törlésére, mind pedig arra, hogy az azok alapján kifizetett összegeket fizessék vissza. Másként kifejezve a semmisség – az elsődleges szankció – joghatásai teljes körűen 2013. május 9-től kezdődően érvényesülnek.

67. Ami a korábbi időszakot illeti, noha a „küszöbkikötéseket” tisztességtelennek, következképpen semmisnek ítélték, az eladókat és szolgáltatókat nem terheli az azok alapján kifizetett összegek visszafizetésének kötelezettsége olyan kivételes körülmények miatt, amelyeket legfelsőbb bíróság fennállni vél, és alapvetően a probléma kiterjedt jellegéhez kötődnek.

68. Mivel az uniós jog nem harmonizálja sem a valamely feltétel tisztességtelen jellegének elismerése esetén alkalmazandó szankciókat,⁷² sem azokat a feltételeket, amelyek mellett egy legfelsőbb bíróság ítéletei hatásainak korlátozásáról dönt, a jelen helyzet az eljárási autonómia elve alapján a tagállamok belső jogrendjéhez tartozik. Ugyanakkor ezek a módszerek nem lehetnek kedvezőtlenebbek azoknál, amelyek a hasonló belső helyzeteket szabályozzák (az egyenértékűség elve), és azokat nem lehet oly módon alkalmazni, hogy a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézvé tegyék az uniós jogrend által biztosított jogok gyakorlását (a tényleges érvényesülés elve).⁷³

70 — Emlékeztetni kell arra is, hogy a Bizottság a 93/13 irányelv alkalmazásáról szóló jelentésében (COM(2000) 248 végleges, 2000. április 27.) már megjegyezte, hogy „a fennálló jogi hagyományok sokfélesége miatt ez a rendelkezés (93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése) különböző módon került átültetésre (a polgári jogi következmények a tisztességtelen feltételek nem létezése, semmissége, érvényteleníthetősége, hatástalansága vagy alkalmazhatatlansága között változnak). [...] Ezenkívül annak a bírósági határozatnak, amely tisztességtelennek tekint egy feltételt, a szerződés megkötésére visszaható hatállyal (*ex tunc*) kell kiváltania joghatásait. [...] Meglehetősen nehéz értékelni, hogy a különböző nemzeti rendszerek mennyiben vezetnek ilyen eredményre, de hihető, hogy nem mindig ez a helyzet” (19. és 20. pont). Az uniós jogalkotó figyelmét már felhívták erre a problémára. Márpedig megjegyzem, hogy a 93/13 irányelvet legutóbb a fogyasztók jogairól szóló, 2011. október 25-i 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2011. L 304., 64. o.) módosította, valamint hogy a beiktatott módosítások egyike sem érintette a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdését.

71 — Lásd a polgári törvénykönyv 1303. cikkének és az LGDCU 83. cikkének együttes olvasatát.

72 — Lásd legutóbb: 2016. április 14-i Sales Sinués és Drame Ba ítélet (C-381/14 és C-385/14, EU:C:2016:252, 31. o.).

73 — Lásd analógia útján: 2009. október 6-i Asturcom Telecomunicaciones ítélet (C-40/08, EU:C:2009:615, 38. pont); 2012. június 14-i Banco Español de Crédito ítélet (C-618/10, EU:C:2012:349, 46. pont); 2013. február 21-i Banif Plus Bank ítélet (C-472/11, EU:C:2013:88, 26. pont); 2013. március 14-i Aziz-ítélet (C-415/11, EU:C:2013:164, 50. pont); 2013. május 30-i Jörös-ítélet (C-397/11, EU:C:2013:340, 29. pont); 2013. május 30-i Asbeek Brusse és de Man Garabito ítélet (C-488/11, EU:C:2013:341, 42. pont); 2013. december 5-i Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León ítélet (C-413/12, EU:C:2013:800, 30. pont); 2014. február 27-i Pohotovost-ítélet (C-470/12, EU:C:2014:101, 46. pont); 2014. szeptember 10-i Kušionová ítélet (C-34/13, EU:C:2014:2189, 50. pont); 2016. február 18-i Finanzmadrid EFC ítélet (C-49/14, EU:C:2016:98, 40. pont); 2016. április 14-i Sales Sinués és Drame Ba ítélet (C-381/14 és C-385/14, EU:C:2016:252, 32. pont); 2016. április 21-i Radlinger és Radlingerová ítélet (C-377/14, EU:C:2016:283, 48. pont).

69. Ami először az egyenértékűség elvét illeti, az megköveteli, hogy a szóban forgó nemzeti szabály különbségtétel nélkül vonatkozzon az uniós jog és a belső jog megsértésén alapuló, hasonló tárggyal és jogalappal rendelkező keresetekre.⁷⁴ A kérdést előterjesztő bíróságok által végzendő esetleges későbbi vizsgálatok sérelme nélkül az ügy irataiból és különösen a spanyol kormány írásbeli észrevételeiből kitűnik, hogy a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) nem kizárólag azokban a jogvitákban tartja fenn magának a lehetőséget, hogy ítéleteinek időbeli hatályát korlátozza, amelyekben az uniós jogot kell alkalmazni, valamint hogy már élt ezzel a lehetőséggel tisztán belföldi jogviták esetén is.⁷⁵ Objektív szempontból vizsgálva a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) azon lehetősége, hogy ítéleteinek időbeli hatályát korlátozza, úgy tűnik számomra, hogy nem ébreszt kétséget annak az egyenértékűség elvével való összhangját illetően.

70. Ami másodszor a tényleges érvényesülés elvét illeti, a Bíróság következetes ítélkezési gyakorlata értelmében minden esetben, amikor felmerül a kérdés, hogy egy nemzeti eljárási rendelkezés lehetetlenné vagy rendkívül nehézé teszi-e az uniós jog alkalmazását, meg kell vizsgálni, hogy milyen e rendelkezésnek⁷⁶ a különböző nemzeti hatóságok előtti teljes eljárásban betöltött helye, valamint alkalmazása és sajátosságai, valamint ebből a szempontból adott esetben azokat az alapelveket is figyelembe kell venni, amelyek a nemzeti bírósági rendszer alapjául szolgálnak, mint például a védelemhez való jog, a jogbiztonság elve, és az eljárás szabályos lefolytatásának elve.⁷⁷ Ennélfogva a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) ítétele időbeli hatálya korlátozásának a 93/13 irányelv tényleges érvényesülésére gyakorolt hatását egyrészt az e korlátozás által követett célra tekintettel kell értékelni, figyelembe véve másrészt a nemzeti jogrend azon elveit, amelyek az említett joghatásokat korlátozó határozatot befolyásolták.

71. A 93/13 irányelv *által követett azon célra* tekintettel, amelyre a Bíróság ítélkezési gyakorlatának elemzésével összefüggésben emlékeztettem, a tisztességtelen feltételek 93/13 irányelv 6. és 7. cikke szerinti szankciójának az eladót vagy szolgáltatót elrettentő hatással kell járnia, és arra kell irányulnia, hogy helyreállítsa a tényleges egyensúlyt ez utóbbi és a fogyasztó között. Amint arra fentebb emlékeztettem, az eladók és szolgáltatók 2013. május 9. óta már nem alkalmazhatnak „küszöb kikötéseket”,⁷⁸ és ezeket a kikötéseket a fennálló szerződésekből is törölniük kell. Az elrettentő hatás teljes mértékben biztosított, mivel valamennyi eladót vagy szolgáltatót, amely 2013. május 9-ét követően ilyen kikötést alkalmaz szerződéseiben, kötelezni fogják az említett kikötések törlésére, valamint az azok alapján kifizetett összegek visszafizetésére. Az eladók és szolgáltatók magatartása tehát 2013. május 9-ét követően szükségszerűen változni fog, és az irányelv tényleges érvényesülése a jövőre nézve teljes mértékben biztosítottá válik.

72. Már csak a 2013. május 9. előtti helyzetet kell megvizsgálni. A „küszöb kikötéseket” úgy tekintik, hogy azok mindig is tisztességtelenek, ezáltal semmisék voltak, de a semmisség joghatásai teljes körűen csak a legfelsőbb bíróság tisztességtelenséget megállapító határozatának időpontját követően érvényesülnek. Ezen időbeli korlátozás igazolásához a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) számos évrre,⁷⁹ köztük a jogbiztonságnak az ítétele újító jellege miatti megőrzésére – amely érveléssel

74 — Lásd különösen: Pohotovost-ítélet (C-470/12, EU:C:2014:101, 47. pont).

75 — Lásd a spanyol kormány C-307/15. sz. ügyben és C-308/15. sz. ügyben benyújtott írásbeli észrevételeinek 95. pontját.

76 — Itt kevésbé egy rendelkezésről, mint inkább egy nem igazán kodifikált bírósági gyakorlatról van szó. A Bíróság által a tárgyaláson feltett egyik kérdésre válaszul ugyanis a spanyol kormány képviselője megerősítette, hogy a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) a polgári törvénykönyv 1303. cikkének általa elfogadott értelmezésére alapítja a semmisségből eredő visszafizetési kötelezettség hatályának korlátozására irányuló előjogát.

77 — Lásd: 2009. október 6-i Asturcom Telecomunicaciones ítélet (C-40/08, EU:C:2009:615, 39. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat); 2012. június 14-i Banco Español de Crédito ítélet (C-618/10, EU:C:2012:349, 49. pont); 2013. február 21-i Banif Plus Bank ítélet (C-472/11, EU:C:2013:88, 33. pont); 2013. március 14-i Aziz-ítélet (C-415/11, EU:C:2013:164, 53. pont); 2013. május 30-i Jörös-ítélet (C-397/11, EU:C:2013:340, 32. pont); 2013. december 5-i Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León ítélet (C-413/12, EU:C:2013:800, 34. pont); 2014. február 27-i Pohotovost-ítélet (C-470/12, EU:C:2014:101, 51. pont); 2014. szeptember 10-i Kušionová-ítélet (C-34/13, EU:C:2014:2189, 52. pont); 2016. február 18-i Finanzmadrid EFC ítélet (C-49/14, EU:C:2016:98, 43 és 44. pont); 2016. április 14-i Sales Sinués és Drame Ba ítélet (C-381/14 et C-385/14, EU:C:2016:252, 34. pont); 2016. április 21-i Radlinger és Radlingerová ítélet (C-377/14, EU:C:2016:283, 50. pont).

78 — Legalább is biztosítaniuk kell természetesen, hogy megfelelő tájékoztatást nyújtanak a fogyasztó számára.

79 — Lásd a jelen indítvány 11. lábjegyzetét.

ugyanakkor nem értek egyet⁸⁰ –, valamint különleges körülmények fennállására hivatkozott. Ezzel összefüggésben a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) különös tekintettel volt többek között a „küszöbkikötések” alkalmazásának tartós jellegére, mivel egyensúlyt teremtett egyrészt a fogyasztóknak többek között a 93/13 irányelv alapján biztosítandó védelem, másrészt pedig a tagállam már legyengült bankrendszere számára veszélyt jelentő makroökonómiai kockázatok között.

73. Feltéve, hogy abszolút kivételes marad, ez az intézkedés szintén elfogadhatónak tűnik a tényleges érvényesülés elve szempontjából. A Bíróság már megállapította, hogy a fogyasztóvédelem nem abszolút.⁸¹ Mindenekelőtt nem tűnik nyilvánvalónak, hogy a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató közötti egyensúly helyreállításához minden egyes esetben szükséges vagy akár lehetséges lett volna⁸² a „küszöbkikötések” alapján kifizetett teljes összeg visszafizetése. Az irányelv által keresett egyensúly elérése nem a fogyasztó előnyben részesítését jelenti. Az, hogy a kölcsönszerződés megkötésének időpontjától függően a visszaható hatály nem volt teljes, nem szükségszerűen járt azzal az eredménnyel, hogy az egyensúly nem állt helyre. Ezt a megállapítást véleményem szerint a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) értékelésében megfogalmazott két alapvető megfontolás is megerősíti, vagyis először is az, hogy a „küszöbkikötést” tartalmazó kölcsönszerződés által kötött fogyasztó könnyen felbonthatja a szerződését, és bankot válthat, másrészt az, hogy a „küszöbkikötés” alkalmazása nem járt a fogyasztókat terhelő havi törlesztőrészek jelentős módosulásával.

74. Tekintettel a *nemzeti jogrend azon elveinek* szükségszerű figyelembevételére, amelyek a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) ítélete időbeli hatályának korlátozásáról szóló döntést vezérelték, a jogbiztonság, amelyre ez a bíróság hivatkozik – amint arra emlékeztetek, kevésbé határozatának újító jellege, mint inkább azoknak a potenciálisan előforduló jogi helyzeteknek a sokfélesége miatt, amelyek megingathatják a gazdasági ágazat stabilitását –, olyan törekvés, amelyet az uniós jogrend is osztt.

75. Ilyen körülmények között úgy tűnik számomra, hogy a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) tisztességtelen kikötések semmissége megállapításának időbeli hatályát korlátozó határozata nem érinti sem a 93/13 irányelvben elismert jogok tényleges érvényesülését, sem pedig az ezen irányelv által követett célt.

76. A fentiekből az következik, hogy a 93/13 irányelvnek az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvével együttesen értelmezett 6. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az alapügyekben szereplő jogviták körülményei között azzal nem ellentétes egy legfelsőbb bíróság olyan határozata, amellyel ez utóbbi megállapítja a „küszöbkikötések” tisztességtelen jellegét, elrendeli azok alkalmazásának megszüntetését, valamint a meglévő szerződésekből való törlését, és megállapítja a semmisséget azzal, hogy különleges körülmények miatt az e semmisségből fakadó visszafizetési kötelezettséget az ebben az értelemben hozott első ítéletének időpontjára korlátozza.

B – Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett többi kérdéstről

77. Úgy vélem, hogy az a válasz, amelyet a Bíróság számára a C-154/15. sz. ügyben és a C-307/15. sz. és C-308/15. sz. ügyekben előterjesztett első kérdésre adni javaslok, elegendő ahhoz, hogy a kérdést előterjesztő bíróságok eldönthessék az alapeljárásban szereplő jogvitákat. Következésképpen haszontalannak tűnik számomra a többi előterjesztett kérdés megválaszolása.

78. Mindazonáltal ezen ügyek rendszerszintű kockázataira figyelemmel megfogalmazok bizonyos következtetéseket annak érdekében, hogy eloszlassak minden kétértelműséget.

80 — Lásd a jelen indítvány 44. és az azt követő pontjait.

81 — Lásd: Asturcom Telecomunicaciones ítélet (C-40/08, EU:C:2009:615).

82 — Az *in integrum restitutio* elve ugyanis alkalmazásának időpontjában ütközhet a hitelek elévülésére vonatkozó szabályokkal.

79. Megismétlem, hogy a javasolt megoldás a hivatkozott ügyek különös körülményeire vonatkozik, és hogy a valamely legfelsőbb bíróságtól származó ilyen korlátozásnak kivételesnek kell maradnia.

80. Ezenkívül az általam javasolt megoldás semmiképpen nem tűnhet azon elmélet igazolásának, amely szerint a nemzeti bíróságok ugyanazokat a feltételeket alkalmazhatják vagy kell alkalmazniuk, amelyeket maga a Bíróság is alkalmaz, amikor saját ítéletei hatályának korlátozását kéri tőle. Azok a módok, ahogy kialakítják azokat a feltételeket, amelyek mellett egy tagállam legfelsőbb bírósága korlátozhatja saját ítéleteinek hatályát, első ránézésre a tagállamok eljárási autonómiájának körébe tartoznak az uniós jog egyenértékűségének és tényleges érvényesülésének elvei jelentette korlátok mellett. Ez az oka annak, ami miatt a jóhiszeműség és a súlyos zavarok kockázatának a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) által több alkalommal is hivatkozott RWE Vertrieb ítélet⁸³ szerinti feltételeinek mélyebb elemzése mindenképpen hatástalannak tűnik számomra. Ezzel szemben fontos emlékeztetni arra, hogy az uniós jog elsőbbsége és egységes alkalmazásának miatt alapvetően továbbra is a Bíróság rendelkezik hatáskörrel arra, hogy a legfelsőbb bíróságok által az uniós jog rendes bíróságaként hozott ítéletek időbeli hatályának korlátozására vonatkozóan megállapított nemzeti feltételek uniós joggal való összhangját értékelje.

81. Végül a C-308/15. sz. ügyben előzetes döntéshozatalra előterjesztett nyolcadik kérdés megfogalmazásából az következik, hogy a kérdést előterjesztő bíróság abból az előfeltevésből indul ki, hogy kötelezettség áll fenn a „küszöbkikötések” semmisségéből adódó visszafizetési kötelezettség korlátozásának – amint arról a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) kollektív kereset alapján lefolytatott eljárás keretében döntött – azokra az egyéni keresetekre történő kiterjesztésére, amelyeket olyan eladókkal vagy szolgáltatókkal szemben nyújtottak be, amelyeket ezen kollektív kereset alapján a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) előtt nem pereltek. A spanyol kormány mind írásbeli észrevételeiben, mind a tárgyaláson megerősítette, hogy a spanyol jogrend nem ismer ilyen automatikus kiterjesztési szabályt.⁸⁴ Igaz ugyan, hogy a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) ítélkezési gyakorlata kiegészíti a spanyol jogrendet,⁸⁵ ez nem sérti a „küszöbkikötések” tisztességtelen jellegének megállapítására irányuló kereset tárgyában eljáró valamennyi bíróságot megillető azon lehetőséget, hogy elvégezze a körülmények saját értékelését, valamint hogy értékelje, hogy az előtte lévő konkrét ügyben ezek a körülmények azonosak-e, amelynek adott esetben a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) ítélkezési gyakorlatának alkalmazásához kellene vezetnie. Ilyen feltételekkel a C-308/15. sz. ügyben előzetes döntéshozatalra előterjesztett nyolcadik kérdés nem igényel további vizsgálatot a Bíróság részéről. Mindazonáltal, mivel a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) által elfogadott megoldás nem tűnik számomra az uniós joggal összeegyeztethetetlennek, annak rendes bíróságok általi alkalmazása hozzájárul az egyenlőség és a pergazdaságosság elvének fenntartásához.

V – Véggövetkeztetések

82. A fenti megfontolásokra tekintettel azt javaslom, hogy a Bíróság a következő választ adja a Juzgado de lo Mercantil n° 1 de Grenade (granadai 1. számú kereskedelmi bíróság) és az Audiencia Provincial de Alicante (alicantei tartományi bíróság) által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekre:

A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv 6. cikkének az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvével együttesen értelmezett (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az alapügyekben szereplő jogviták körülményei között azzal nem ellentétes valamely legfelsőbb bíróság olyan határozata, amellyel ez utóbbi megállapítja a „küszöbkikötések” tisztességtelen jellegét, elrendeli azok alkalmazásának

83 — 2013. március 21-i ítélet (C-92/11, EU:C:2013:180).

84 — A világosan beazonosítható szabály hiánya tehát nem teszi lehetővé az olyan típusú elemzést, amelyet a Bíróság a 2016. április 14-i Sales Sinués és Drame Ba ítéletben (C-381/14 és C-385/14, EU:C:2016:252, 32. és az azt követő pontok) fejtett ki.

85 — A polgári törvénykönyv 1. cikkének (6) bekezdése értelmében.

megszüntetését, valamint a meglévő szerződésekből való törlését, és megállapítja a semmisséget azzal, hogy különleges körülmények miatt az e semmisségből fakadó visszafizetési kötelezettséget az ebben az értelemben hozott első ítéletének időpontjára korlátozza.